

Portret van het Schipperke van koningin Louise

HONDEN op schilderijen

Ze spelen, rennen, poseren of kijken ons aan: honden op schilderijen. Schilderstukken die onmisbaar zijn bij het ontrafelen van de geschiedenis van rashonden...

WAT ZIEN WE?

Ook zonder de toevoeging ‘van koningin Louise’ is al te zien dat we hier met een hondje van stand te maken hebben. De scharlakenrode, zware gordijnen, de goudkleurige embrasses (gordijnkwasten), het grote, kleurige kussen, de marmeren vensterbank en het uitzicht op Napels; het zijn allemaal tekenen van de ‘royale’ omgeving waarin dit hondje vertoeft. Wat we ook zien is dat dit black and tan reutje, met witte aftekeningen op de snuit, aan de hals en aan de voeten, zeker niet op het Schipperke van vandaag de dag lijkt. Of dit ras in het midden van de 19de eeuw er werkelijk zo uitzag in België is niet met zekerheid te zeggen en ook niet of het dan een algemene gewoonte is de oren te couperen. De kunstenaar is er een van naam en faam, die heel veel verschillende en goed herkenbare rashonden schildert, zodat we er ook hier maar van moeten uitgaan dat het model natuurgetrouw is weergegeven. En, welke kunstenaar zou het aandurven om bij een in opdracht van een koningin gemaakt schilderij af te wijken van de werkelijkheid? Wel is zeker dat het ras enige tientallen jaren later, in 1899, het uiterlijk heeft van het Schipperke zoals wij dat nu kennen. Een prachtig ‘houvast’ is het schilderij van John Henry Frederick Bacon, die in dat jaar *Maud, daughter of Colonel Temple and her two Schipperkes* schildert. Ik laat met opzet een Engels schilderij zien omdat er jaren zijn

geweest waarin de Engelsen België als het ware beroofden van hun Schipperkes. Daardoor was het ras aan de overkant van de Noordzee niet alleen populairder dan in België, maar ook beter van kwaliteit.

Tenslotte: het voedsel van dit geportretteerde Schipperke komt uit een goede keuken; met andere woorden het hondje is gewoon vadsig.

WIE ZIEN WE?

Die vraag kan kort worden beantwoord: dat weten we niet. Wat we wel weten is dat het Schipperke een populaire hond is aan het Belgische hof. Dat hof heeft, net als het Nederlandse, een korte geschiedenis en bestaat pas sinds 1830. Dan is de scheiding tussen Nederland en België een feit en gaat men op zoek naar een kandidaat-koning. Na diverse beleefde bedankjes te hebben ontvangen, is het prins Leopold van Saksen-Coburg-Gotha (1790-1865) – een telg uit de onuitputtelijke bron van Duitse prinsen en hertogen – die in 1831 als koning Leopold I zijn intrede in België doet.

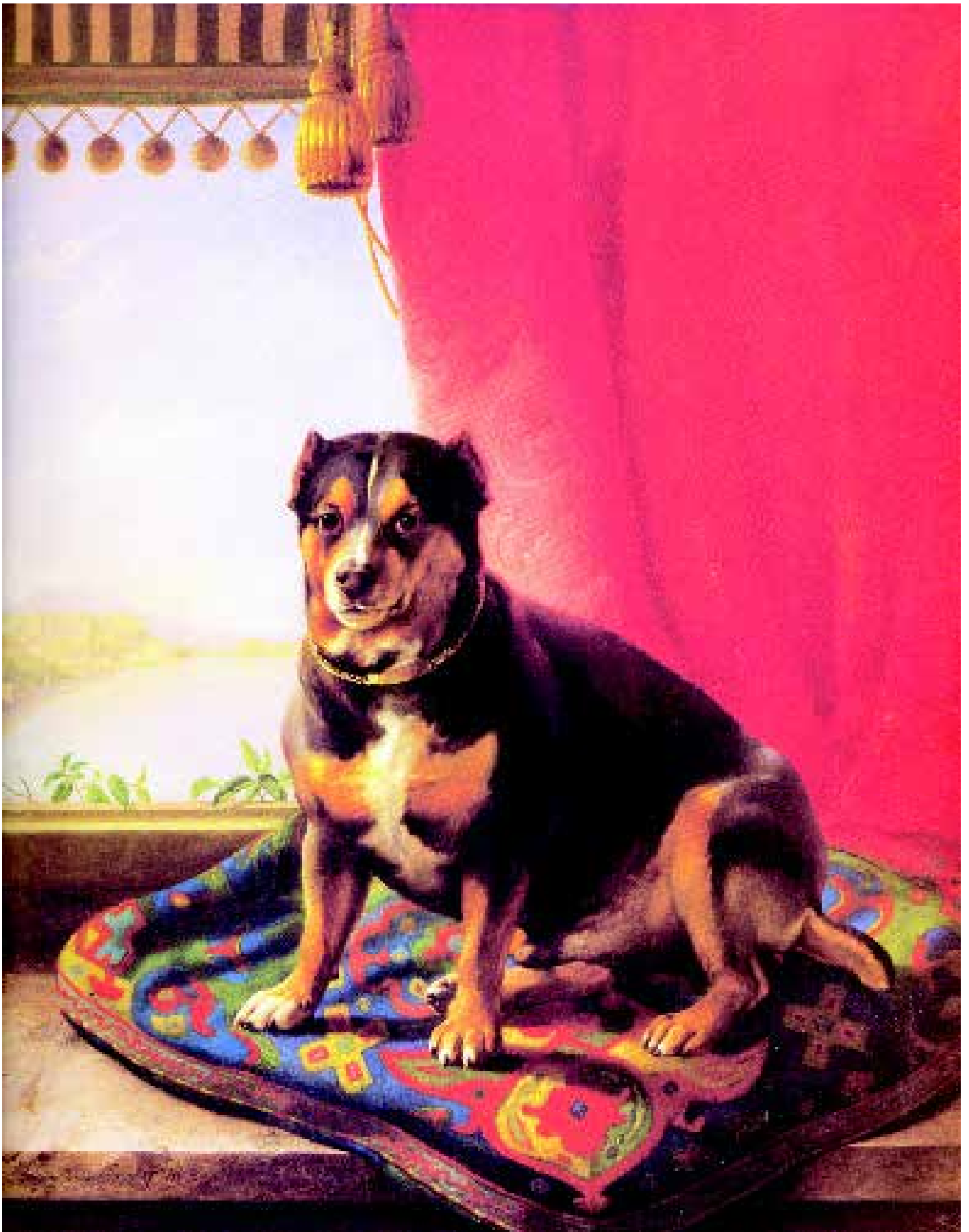
Zijn eerste huwelijk, nog voordat hij koning der Belgen wordt, met kroonprinses Charlotte-Augusta, de enige dochter van koning George IV van Engeland, loopt dramatisch af bij de geboorte van hun doodgeboren zoon en het overlijden van Charlotte op de dag erna. Leopold komt die klap nooit meer te boven en er wordt gezegd dat bij zijn overlijden, in 1865, zijn laatste woord ‘Charlotte’ is.

BONTE VERZAMELING

Honden zijn direct al heel populair aan het Belgische hof en we hoeven maar te kijken naar een schilderij van Eugène-Joseph Verboeckhoven, uit 1845, dat de (lievelings)dieren van koning Leopold I laat zien. Het is een bonte verzameling: een New Foundlander, Cocker Spaniel, King Charles Spaniel, Windhondje, een aapje en een papagaai. Het is gemaakt door dezelfde kunstenaar die het Schipperke van zijn echtgenote schildert. Ook hier weer een scharlakenrood gordijn en op de vloer ligt een tapijt in dezelfde kleuren als het kussen bij het Schipperke.

Terug naar dat Schipperke en koningin Louise. In 1832 trouwt Leopold voor de tweede keer. Zijn bruid is de 22 jaar jongere, in Palermo, Italië, geboren Louise van Orléans (1812-1850), dochter van de Franse koning Louis-Philippe. Omdat haar tweede naam Marie is, wordt ze ook wel aangeduid als Louise-Marie. Het is een politiek, gearrangeerd huwelijk, dat Leopold in de armen van vele maîtresses doet belanden.

Het paar krijgt drie zonen en een dochter, onder wie de betovergrootvader van prins Laurent, het huidige zwarte schaap in de Belgische Koninklijke familie. Prins Laurent, die regelmatig in zwaar weer verkeert, is de auteur van het boek *De Hond als gids in de Kunst en in de Stad* (1996) en hij is de initiator van de *Stichting Prins Laurent voor het welzijn van huisdieren*

'Portret van het Schipperke van koningin Louise', gemaakt door Eugène-Joseph Verboeckhoven (1798-1881), gedateerd 1832. De kunstenaar is dan op het hoogtepunt van zijn roem als dierenschilder. (Koninklijke Collectie, België).

en wilde dieren, die werd opgericht in 1996. Kortom, Laurent heeft zijn liefde voor dieren niet van vreemden en heeft het hart op de goede plaats waar het om honden gaat.

'GOEDE VRIENDEN'

Het Schipperke op het schilderij *Portret van het Schipperke van koningin Louise*, dat in 1862 werd gemaakt, is ook te zien op het schilderij *Goede vrienden* van Henriëtte Ronner-Knip, dat in 1867 wordt gemaakt. Dat wil zeggen, ik veronderstel dat het dezelfde hond is, nu vijf jaar ouder, hoewel het ook een 'opvolger' zou kunnen zijn. Koningin Louise laat het niet bij het geven van opdrachten aan kunst-

naars om honden te schilderen; zij maakt zelf ook een aantal verdienstelijke aquarellen van jachthonden. Behalve koningin Louise heeft ook haar schoondochter en 'opvolger', koningin Marie-Henriëtte van België (1836-1902), een Schipperke. Deze koningin wordt geboren als Marie Henriëtte Anne aartshertogin van Oostenrijk en trouwt in 1853 met de Belgische kroonprins Leopold, de latere Leopold II (1835-1909). Net als haar schoonmoeder, Louise-Marie, schildert ook deze koningin. Zij heeft een black and tan Schipperke met staande oren en vereeuwigt het zittend achter een tuil met bloemen.

SCHIPPERKES TOEN EN NU

Liefhebbers van elk hondenras willen zo ver mogelijk terug in de historie als het gaat om de geschiedenis van hun ras. Zo zou het Schipperke – uiteraard niet onder deze naam – al in de 15de eeuw hebben bestaan. Een monnik, Wenceslas genaamd, schrijft in een kroniek over een kleine, Vlaamse, zwarte hond. Nu, in die beschrijving passen diverse hondenrassen. Maar zijn laatste aanduiding: *zonder staart*, zou op het Schipperke kunnen wijzen. Hoe dan ook, zwarte dieren zonder staart zijn in de middeleeuwen op één lijn te stellen met de duivel en Wenceslas, een kind van zijn tijd, doet dat ook. Er is discussie gaande over de herkomst van de naam Schipperke.

De Amerikaanse deskundige William Secord hangt de theorie aan dat de naam Schipperke is afgeleid van schipper. John Henry Frederick Bacon schildert in 1899 'Maud, Daughter of Colonel Frederick Temple with her two Schipperkes'. (Dit schilderij is een gift van Mrs Paul R. Willemsen aan het American Kennel Club Museum).

Koningin Marie-Henriëtte van België maakt deze schildering op hout van haar Schipperke, black and tan en met rechtop staande oren.

Koningin Louise-Marie van België (1812-1850). Zij bestelt bij Eugène Verboeckhoven het portret van haar Schipperke.

Verboeckhoven schildert in 1845 'De favoriete dieren van Leopold I'. (Museum van de Dynastie, Brussel, België).

Men denkt veelal dat de naam is afgeleid van het woord schipper, omdat de hond voornamelijk te zien zou zijn geweest op schepen van binnenvaartschippers. Zijn taak op het schip is het verdelen van ongedierte. De Engelsen zouden dit verhaal in zoverre hebben verzonnen dat ze wel kleine honden aan boord van schepen gezien kunnen hebben, maar dat dit Spitsen of Keeshonden zijn geweest. Een Schipperke in volle vacht lijkt immers wel op een kleine Keeshond. De tweede lezing is dat Schipperkes afstammen van oude, kleine, wolfachtige herdershondjes, die onder andere in de Belgische provincie Brabant bekend zijn. Hun naam zou afstammen van scheper, het oud-Vlaamse (maar ook oud-Nederlandse)

woord voor herder. Andere namen zijn 'Moorke' – afgeleid van de kleur van de vacht – of 'Spitzke' – referend aan de spitse snuit. Voor beide lezingen is iets te zeggen, hoewel ik het meeste waarde hecht aan die van de kleine herders. Ook dr. Robert Pollet, de bekende keurmeester en publicist over Schipperkes, gaat voor de theorie van het kleine, Vlaamse herdershondje.

DWERGKEESJES

Dat er veel Schipperkes naar Engeland zijn gegaan, blijkt op de Onafhankelijkheidstentoonstelling in België, in 1880. Er wordt daar namelijk niet één Schipperke ingeschreven. Acht jaar later, in 1888, wordt de Schipperkes Club in België opgericht en wordt tevens de eerste rasstan-

daard geschreven. De Schipperkes Club is de oudste rasvereniging in België en draagt nu het predicaat 'Koninklijke'. Twee jaar later, in 1890, wordt de Engelse rasvereniging opgericht en pas in 1973 krijgt Nederland de eerste: de Schipperkes Club van Nederland (SCN). Vóór 1973 maken de Schipperkes deel uit van de Nederlandse Keeshonden Club. Het feit dat beide Belgische koninginnen Schipperkes bezitten van een andere kleur dan zwart, is wellicht te danken aan het feit dat er in die jaren is gekruist met andere honden, bijvoorbeeld met Dwergkeesjes. Na 1920 worden in Engeland ook de bruine, blonde en crème Schipperkes erkend; dit in tegenstelling tot Amerika, waar alleen zwart wordt geaccepteerd.

In 1867 schildert Henriëtte Ronner-Knip 'Goede vrienden'. Een Schipperke en een hond van een niet nader aangeduid ras. De Belgische Koninklijke familie verzamelt werk van Ronner-Knip. De titel 'Goede vrienden' komt meerdere keren terug bij Ronners werk.

GRANDE DAME

De discussie over 'andere kleuren dan zwart' is ook aan Nederland niet voorbijgegaan. Al snel na de oprichting van de SCN is onder andere het fokken met een blond Schipperke de aanleiding voor een conflict. In 1978 wordt de vereniging Vrienden van het Schipperke opgericht. Zij zijn loyaal met de Belgische rasstandaard; het lidmaatschap van de Raad van Beheer wordt in 2009 verkregen. Oudere kynologen zullen ongetwijfeld de naam Lisette Vanhove kennen, die onvermoeid de belangstelling voor het ras bevordert. Zij wordt gezien als de *Grande Dame* binnen de Schipperkes en is in het bestuur van de rasvereniging de secretaris geweest. In Nederland zijn het onder meer mevrouw H.C. Rotgans-Rookmaker – *het orakel van de Schipperkes* – en Tinus van Breda wiens namen aan het ras verbonden zijn en blijven. Veel Nederlandstalige literatuur over het Schipperke is er niet. *Het Schipperke* door Theo van Rodijnen,

Het Schipperke door dr. Robert Pollet en het in 1980 door mevr. Rotgans geschreven boekje *De kleine zwarte Belg* zijn nog te koop, sommige alleen antiquarisch. Een aantal Engelstalige boekjes is nog wel verkrijgbaar.

DE KUNSTENAAR

Eugène-Joseph Verboeckhoven is in de 19de eeuw met afstand de grootste dierenschilder in de Lage Landen. Hij wordt geboren op 9 juni 1798 en zijn leven en werk bestrijkt bijna een eeuw als hij op 19 januari 1881 overlijdt. Zijn vader Barthlémy trouwt in 1792 met een twintig jaar jongere werkster, Jeanne-Thérèse Six. Van de zes kinderen is Eugène de oudste zoon. Hij is niet onbekend met kunst, want vader Barthlémy schildert ook. Echt breed heeft het gezin het niet. Als Eugène in dienst komt van drukker en uitgever Kierhoff in Gent, waar hij tekenaar en lithograaf is, komt zijn talent om dieren te schilderen tot uiting. Dieren in de breedste zin van het

woord: koeien, schapen, paarden, wilde dieren, vogels en... honden. Wie voor het eerst kennismakt met Eugène's werk, zal het als 'liefelijk', 'idyllisch', romantisch en soms als 'realistisch' kwalificeren. Criticasters zouden het 'koektrommeltjeskunst' kunnen noemen. Dat doet echter absoluut geen recht aan zijn prachtig uitgewerkte landschappen en, voor wat de honden betreft, de liefde waarmee de rassen zijn geschilderd en de details die hen direct als ras herkenbaar maken. In 1822 trouwt Verboeckhoven met Pauline Hebbelinck (1798-1882) en in de jaren daarna exposeert hij regelmatig, onder andere in Gent en Brussel. Naast de honden, zowel in portret als in een landschap, zijn het vooral de schapen die een groot deel van zijn werk uitmaken. Niet ten onrechte wordt Eugène Verboeckhoven als de beste dieren-schilder van zijn tijd gezien. Zijn broer Charles-Louis (1802-1889) staat bekend om de mooie zeegezichten en de minutieuze afbeeldingen van overwegend zeilschepen.

EIGENAAR EN COLLECTIE

Het schilderij *Portret van het Schipperke van koningin Louise* maakt deel uit van de Koninklijke Collectie. Het is een olieverfschilderij op doek, gesigneerd en gedateerd 1872. Het formaat is 89 x 74 cm. De Koninklijke Collectie bestaat uit kunstwerken die door de opeenvolgende koningen en koninginnen van België worden aangekocht, terwijl het beheer bij de staat ligt. Behalve schilderijen zitten er in deze collectie ook kant, wandtapijten, beeldhouwkunst, gravures, aquarellen, porselein, edelsmeedkunst, enzovoort. Belgische vorstenparen laten zich schilderen door Belgische kunstenaars; dat is al de gewoonte vanaf koning Leopold I. ■